

9 november 1918

Nederland en België.

Gisteravond heeft professor Leo van Puyvelde voor de afdeling Den Haag van de bond van neutrale landen gesproken over Nederland en België.

De voorzitter der afdeling gaf de spreker het woord, na hem geluk gewenst te hebben met de triomf van België, waarop applaus volgde.

De heer van Puyvelde ving aan met de opmerking, dat degenen, die hier gekomen mochten zijn om fraaie frases aan te horen over geestelijke toenadering of diplomatieke problemen tussen beide landen, teleurgesteld zullen worden. Spreker wil slechts een vriendelijk praatje houden over hetgeen de buurvolkeren bindt en kan binden. Immers zijn beide volkeren op elkaar aangewezen en juist de tijdsomstandigheden kunnen leiden tot een inniger samengaan. Spreker staat hier als enkeling om te zeggen, waartoe zijn hart hem dringt, hij heeft noch een partij, noch een andere groep mensen achter zich.

Hij geeft nu een overzicht, hoe in de geschiedenis Nederland en België één waren. Toch moet men de realiteit van het heden niet uit het oog verliezen, er is een Belgisch en er is een Nederlands volk. Men kan zich wel verbeelden, dat beiden elkaar goed zouden aanvullen, maar er zijn andere dan stoffelijke belangen.

Spreker herinnert aan 1572 en 1815-1830, toen beide landen slechts samen gelijmd waren met diplomatieke lijn, die niet best bleek te houden. Het elkaar loslaten lag aan de verschillende volksaard. Men moet dan ook een andere toenadering wensen, die

geen utopie is. Spreker bedoelt daarbij niet defensiebelangen, die bij het tot stand komen van een volkerenbond trouwens zouden vervallen.

Spreker zou de toenadering evenwel op geestelijk gebied wensen. In de eerste plaats door de uitwisseling van leerkrachten. Spreker is overtuigd, dat goede docenten graag aan de Vlaamse hogescholen onderwijs zouden willen geven.

Van elkaars kunst, schilder- en beeldhouwkunst en muziek weten beide volken nog niet veel af, al is dat in de literatuur wel wat beter gesteld. Hier ligt werk voor een Vlaams-Hollandse vereniging. Een zodanige penetratie is politiek absoluut onschadelijk en zal de volken toch weer nader tot elkaar brengen.

Maar, vraagt spreker, zijn de buurlanden ook economisch niet op elkaar aangewezen? Aan onderlinge handelsbetrekkingen hebben beiden belang, hetgeen spreker met cijfers aantoont. En in het verwoeste België van thans kan enorm veel gedaan worden. Er zal dan een vergelijk worden gevonden tussen de vrijhandel van Nederland en het vroegere protectionisme van België.

Om deze verstandhouding nu zo innig mogelijk te maken, zullen Hollanders en Belgen elkaar beter moeten leren kennen. Het is een gebrek van ieder volk, het "chez nous" zoveel beter te vinden dan elders. Spreker wil de goede eigenschappen der Hollanders niet gaan opsommen, doch brengt hulde aan hun gastvrijheid en toewijding jegens de Belgen. Er zijn Belgen, vooral onder de meer bemiddelden, die niet het volle besef hebben van hetgeen Holland deed, maar ze zijn ver in de minderheid, en spreker zou niet wensen, dat hun houding de Hollanders kwetste.

Spreker wijst erop, dat innige banden van genegenheid ontstaan zijn tussen helpers en geholpenen in de vreselijke oorlogsjaren. Daarvoor heerst diepgevoelde erkentelijkheid.

Een betere kennis van hetgeen beide volkeren scheidt, kan mede de toenadering helpen bevorderen. Er mag thans achting en vriendschap tussen Belg en Hollander zijn: intimiteit is er nooit. De Belgen begrijpen de kalme bedachtzaamheid van de Hollander niet, de Hollanders niet het volkskarakter der Belgen. Slechts op één punt verstaan ze elkaar volkomen: in hun gevoel voor recht en verachting voor de Duitse gewelddenaar (applaus).

Voor de Belgen, die hier te lande wel eens niet met de nodige tact tegenover hun gastheren optraden, vraagt spreker verontschuldiging. Ze waren in de ware zin van het woord ellendigen, uitlandigen, vluchtelingen. Ze waren ten overvloede oorlogvoerenden van een bijzondere soort, strijdend tegen de overmacht van een meinedige buur, die thans onder neutralen leefden.

Spreker schetst de gemoedstoestand van deze mensen, van wie sommigen de neutraliteit eigenlijk slechts nonsens vinden en gewild hadden, dat Nederland meegestreden zou hebben tegen Duitsland.

De wrijving tussen beide rassen valt echter ook voor een deel toe te schrijven aan de pers. De pers is in deze oorlog machtiger dan ooit geweest, zij heeft de rol van Cyrano gespeeld, maar ook die van Mefistofeles.

Er is een Belgische krant geweest, die niet altijd loyaal tegenover Holland is geweest. Maar De Toekomst dan?, vragen de Belgen. Spreker zegt, dat dit blad en dergelijke bladen niet als Nederlandse

bladen te beschouwen zijn (applaus), al werken er ook Hollandse staatsambtenaren aan mee.

Maar ook in de pers, die België overigens niet ongenegen is, worden aan de Belgen vaak kleine speldenprikken gegeven. Spreker citeert verschillende staaltjes.

Er is in Holland heel veel tegen België geschreven, en een Belg zou een gemoed van zand en grind moeten hebben, zo hij er niet door gegriefd zou zijn. Maar hij neemt dit het Nederlandse volk niet kwalijk: de drukpers is vrij. Nog had men wat meer fut verwacht van de pers tegenover aanvallen, die tegen de Belgen gericht waren. Dit ligt voor een deel aan de geaardheid der Nederlandse pers, waarin de Duitse propaganda veel plaatsruimte wist te vullen. Tot eer van de pers moet echter gezegd worden, dat, indien de pers positie koos, dit was aan de zijde van het vertrapte recht. Voor een waardige verdediging van België heeft ze nooit haar kolommen gesloten.

Na een korte pauze zette spreker verder uiteen, wat nog ontstemming had gewekt tussen beide volkeren. In de eerste plaats hetgeen men verstond onder het Belgische annexionisme. Spreker kan het volkomen begrijpen, dat het Nederlandse volk en de pers zich fel kantten tegen enig vergrijp tegen het Nederlandse gebied. Er zijn enige Belgen geweest, die onder meer het verleggen van de Scheldemonde bepleitten, en de pers zette zich daar tegen van alle zijden schrap. Maar, *c'est le ton qui fait la musique*, zegt spreker, en hij betoogt verder, dat deze uitlatingen zeer zijn opgeblazen en tot een ernstige stroming in het Belgische volk verheven. Dit was onjuist. Spreker noemt de namen van zes mensen, die volgens hem met elkaar deze "stroming" belichamen, en geeft de verzekering, dat het niet in de bedoeling lag, gewelddadig ook maar één voet

aan Nederland te ontrukken, doch dat men slechts vriendschappelijk de Scheldekwestie wilde bespreken. De activisten hebben in deze ook zeer veel kwaad gedaan. Spreker citeert hetgeen het ex-kamerlid Fruytier schreef in verband met vermeende expansielust van België, wat niet minder dan een ultimatum was. Toch kwamen deze Belgische uitlatingen geenszins van officiële zijde, maar van enige publicisten; onder andere de Limburgse Koerier, die de activisten steunde, werkte daartoe mee, doch plaatste de tegenspraak door de heer Frans van Cauwelaert gegeven, niet in haar kolommen. Verder wees spreker op een deel der Nederlandse pers, dat ondanks officiële tegenspraak der Belgische regering, de Belgische annexionistische idee bleef aanwakkeren. Einde 1916 moest de Nederlandse regering in antwoord op een vraag van het kamerlid van Leeuwen verklaren, dat de Belgische regering de verzekering had gegeven, geen annexionistische plannen te koesteren, en desondanks smeulde het vuur in de Nederlandse pers door, terwijl de Belgische censuur alle artikelen betreffende annexatie schrapte.

Spreker citeert nog enige tendentieuze berichten in de Nederlandse pers, onder meer in Het Vaderland, en herhaalt, dat de lust tot annexionisme van België buitengewoon is opgeblazen. België klaagde er trouwens ook niet over, wanneer vele Nederlanders Vlaanderen bij Nederland wensten. Hij wijst op het meer dan ergerlijke voor de Belgen, dat tal van Nederlanders meewerkten aan het activisme. Hij wil het, zo zegde hij, daarbij nog niet eens hebben over de troep wetenschappelijke avonturiers, die thans een goed heenkomen hebben moeten zoeken, maar over verschillende tijdschriften en dagbladen, die het activisme steunden, onder meer De Toorts, Dietsche Stemmen voor Vlaanderen, maar ook De Nieuwe Courant en Het Vaderland, welke hun kolommen daarvoor openen. Dit alles geschiedde in een tijd, dat België één moest

blijven tegenover de vijand. Het ergste kwaad brouwden zij, die volle aandacht wijdden aan elke daad van het activisme. De meerderheid van het Hollandse volk heeft echter niet minder verachting gehad voor het activisme, dan de meest loyale Belg, en het heeft dat ook niet onder stoelen of banken gestoken.

Ook thans pogen drijvers van het activisme nog te prikkelen, nu de Belgen aan de eindstrijd staan.

Spreker betoogt vervolgens, dat de rechtspositie van België aanstands gewijzigd zal moeten worden, opdat België in waarheid vrij zou zijn. Het heeft zijn vrijheid waarlijk verdiend. Het activisme is evenwel nog niet dood en werkt zeer voorzichtig nog door en hitst de Hollanders tegen de Belgen op. Spreker doet een beroep op de rechtvaardigheidszin van het Nederlandse volk en op zijn politieke inzicht, om het belang te begrijpen van een onverdeeld, krachtig België. Zo de Duitse overmacht België zijn onafhankelijkheid ontnam, zou dit ook met Holland gebeuren. Dit is uit vele Duitse uitlatingen – onder meer van de ex-koning van Beieren – duidelijk gebleken. Spreker hoopt, dat het Nederlandse volk het geleuter over annexatie nu zal willen vergeten. De Belgen zullen dan van hun kant het drijven tegen de eenheid van België graag vergeten, vooral nu het opklaart aan de gezichtseinder en de nieuwe rechtsorde zal worden ingesteld. Nederland zal met België mee jubelen en het van harte de wederopbloei van de oude welvaart gunnen en de wens koesteren, met België goede vrienden en burenen te blijven.

Op de rede volgde applaus.

Rotterdam – Spaanse griep.

De Belgische scholen hier blijven gesloten tot 18 dezer.

11 november 1918

Vrijgelaten krijgsgevangenen.

Het Nederlands correspondentiebureau deelt ons mede:

Het is te verwachten, dat nu in Duitsland de krijgsgevangenen der geallieerden zijn vrijgelaten, zij zich in grote aantallen door Nederland naar hun vaderland zullen trachten te begeven. Om die beweging in goede banen te houden, zal een zeker aantal van onze troepen beschikbaar moeten blijven om daarbij de nodige diensten te bewijzen.

12 november 1918

Te Enschede is zondag een Belgische burgergevangene over de grens gekomen, die ontvlucht was uit Duitse gevangenschap. Sinds 1914 had hij van zijn familie niets vernomen.

Te Vlodrop zijn gistermorgen tien Italianen, vier Russen en enige Belgen over de grens gekomen.

Bij Oldenzaal zijn gisteren (zondag) twee Belgische civiele gevangenen over de grens gekomen, die gedurende vier jaar hadden moeten werken in de munitiefabrieken van Krupp te Essen. Toen ze donderdag jl. met andere burgergevangenen naar een gevangenenkamp zouden worden overgebracht, waren ze ontvlucht.

De krijgsgevangenen in Duitsland.

Berlijn, 12 november. Het comité van actie heeft het volgende bekend gemaakt:

1. De krijgsgevangenen blijven, waar ze aan het werk zijn.
2. Van maandag de 11e november af krijgen de krijgsgevangenen hetzelfde loon als Duitse arbeiders met gelijke werkzaamheden.
3. Gelijk tot dusver zijn ze verplicht te werken. Wie niet werkt heeft geen aanspraak op levensonderhoud.
4. De werkgevers zijn, gelijk tot dusver, verplicht de gesloten verdragen na te komen.
5. De bewakingsmanschappen van de krijgsgevangenenkampen blijven gewapend en zorgen als tot dusver voor het behoud van de orde.
6. Na het einde van het werk blijven de krijgsgevangenen in hun lokalen.

13 november 1918

Te Sittard zijn zondag en maandag meer dan 100 uit Duitsland gevluchte Russen, Fransen en Belgen aangekomen, velen in deerniswekkende toestand. Ze zijn allemaal opgenomen in de quarantainebarakken.

15 november 1918

Vele Duitse officieren zijn gisteren te Roosendaal uit Antwerpen per trein over de grens gekomen. Allen waren in burger, sommigen echter met enkel een burgeroverjas over hun uniform. Ook een geheel detachement Rode Kruissoldaten kwam mee. Ze hadden velerlei souvenirs aan België bij zich, waaronder zelfs fietsen en jachtgeweren. De laatste werden hun aan het station afgenomen. Per trein werden allen aanstonds doorgezonden naar Gennep.

Te Winterswijk zijn gisteren 14 Fransen, 11 Engelsen, 2 Belgen, 1 Rus en 1 Algerijner over de grens gekomen.

Repatriëring van krijgsgevangenen en geïnterneerden.

Officieel. Het ministerie van buitenlandse zaken deelt mede, dat besloten is tot de onmiddellijke repatriëring van de krijgsgevangenen en geïnterneerden, die zich hier te lande bevinden.

Krijgsgevangenen in Duitsland.

Berlijn, 14 november. De arbeiders- en soldatenraden is verzocht, de krijgsgevangenen in kennis te brengen van een verklaring, waarin de regering zegt, er voor te zullen zorgen dat zij, die hier niet willen blijven, gelegenheid krijgen na het sluiten van de vrede onverwijld terug te keren. Ze verwacht, dat de krijgsgevangenen overal met de meeste menslievendheid worden behandeld en zal met klem ingrijpen, zodra ondergeschikte ambtenaren en particulieren zich aan hen vergrijpen. Ze dringt er evenwel in hun eigen belang op aan tot het aangegeven tijdstip aan het werk te blijven. Het wanordelijk terugstromen der krijgsgevangenen zou best henzelf zo goed als de bewoners zeer ernstig kunnen benadelen.

Professor Pirenne.

Onze correspondent schrijft uit Brussel op 11 dezer:

Het zal de talrijke vrienden van de Gentse hoogleraar interesseren te vernemen, dat ik heden van hem een briefkaart uit Creuzburg ontving, gedagtekend 31 oktober. Hij bericht daarin in de bladen te hebben gelezen, dat de burgemeester van Brussel en "twee Gentse hoogleraren" door het Duitse bestuur in kennis waren gesteld, maar had persoonlijk nog geen bericht. Hij twijfelde echter niet of dit zal

spoedig loskomen en verheugt zich na 2 ½ jaar het vaderland en zijn vrienden te zullen weerzien.

17 november 1918

Vertrek van geïnterneerden.

Op het einde van deze week vertrekken de geïnterneerden uit Harderwijk naar Antwerpen, begeleid door Belgische officieren uit Amersfoort en Zwolle.

Vrijdagavond is in België een transporttrein op een hospitaaltrein gereden, waarbij 20 doden zijn gevallen. Vierentwintig personen, onder wie een dokter, twee verpleegsters en een onderofficier, zijn uit de hospitaaltrein gedeserteerd en hebben zich gisteren te Reusel (Noord-Brabant) ter internering aangemeld.

18 november 1918

Gevangenen uit Duitsland.

Bij Winterswijk zijn zaterdagavond ongeveer 700 krijgsgevangenen over de grens gekomen. De mannen waren uiterst vermoeid. Ongeveer 250 Engelsen werden ondergebracht in het gebouw Irene; de overigen (Fransen, Italianen, Belgen, enz.) in het feestgebouw.

Omstreeks 12 uur kwam uit Emmerik een extra trein met 1000 Engelse krijgsgevangenen en enkele Belgen te Arnhem aan. De Engelsen zullen per extra trein doorgaan naar Rotterdam.

19 november 1918

Zondagavond kwamen te Sittard 40 Belgische en Franse krijgsgevangenen aan. Ze werden naar Susteren getransporteerd en vandaar via Roosteren naar Maaseik in België overgebracht.

Het Handelsblad verneemt, dat de firma P Smit junior te Rotterdam het vervoer per rijnschip heeft aangenomen van de talrijke Franse en Belgische krijgsgevangenen, die thans in Duitsland in vrijheid worden gesteld. Het ligt in de bedoeling het aantal Rijnschepen zodanig op te voeren, dat er 25.000 man tegelijk van de Duitse grens kunnen worden afgehaald, die dan zo spoedig mogelijk langs de directe waterweg naar Antwerpen vervoerd zullen worden.

Gisteren zijn te Oldenzaal 15 burgergevangenen, allen Belgen, aangekomen, die werden vrijgelaten uit het gevangenenkamp te Brunswijk.

Bij Vlodrop zijn gisteren vijf Russen, 10 Belgen en twee Fransen, uit Duitsland ontvlucht, over de grens gekomen.

20 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gistermorgen zijn te Winterswijk weer 50 krijgsgevangenen aangekomen. De order, om Fransen en Belgen te weren, schijnt ingetrokken.

Nader vernemen wij, dat het transport van de talrijke Franse en Belgische krijgsgevangenen door bemiddeling van de Nederlandse regering door het vrijwillige landstormkorps motor-, vaar- en voerwezen, compagnie Den Haag, zal worden uitgevoerd.

Het comité te 's-Gravenhage van het Belgisch comité voor de verzorging van krijgsgevangenen in Duitsland heeft van de heer V.

Ypeux, algemeen secretaris van het liefdeswerk voor krijgsgevangenen, te Havre, het volgende telegram ontvangen:

"Daar krijgsgevangenen weldra bevrijd, verzoeke definitief op te houden met zenden van individuele, betaalde en onbetaalde, pakketten. Om nood in de kampen te vermijden, zenden wij, in vervanging van individuele pakketten, grotere hoeveelheden collectieve pakketten. Kunt dus families van krijgsgevangenen geruststellen."

Het Haagse comité zal zich nu aansluiten bij de zorg voor de mannen, van wie de meesten al de ellende en ontberingen van meer dan vier jaar krijgsgevangenschap hebben moeten verduren, wanneer ze in hun land zijn teruggekeerd.

Wel zal de Belgische overheid zich het lot van deze mannen aantrekken, maar onmiddellijke hulp is alleen van particuliere zijde mogelijk. Het comité zal daartoe de naam aannemen van steuncomité voor teruggekeerde Belgische krijgsgevangenen.

Gevangenen uit Duitsland.

Zoals in het ochtendblad van heden reeds is gemeld, wordt het transport van de talrijke Franse en Belgische krijgsgevangenen uit Duitsland geregeld door het motor-, vaar- en voerwezen, compagnie Den Haag. Deze heeft daartoe een overeenkomst aangegaan met de Nederlandse scheepvaartmaatschappij, directie de heer Hen te Rotterdam. Er zijn 28 rijnschepen voor gehuurd, die liggen aan de fabriek van P. Smit en C°, op Feyenoord. Ze zijn speciaal ingericht voor huisvesting van mensen.

De eerste sleep vertrekt morgenochtend om 10 uur. De Franse militaire attaché komt bij het vertrek. Het eerste transport bestaat

uit zes rijnen met twee sleepboten en een sleepboot voor de officieren; bovendien wordt een rijnaak met proviand meegenomen, die niet verder gaat dan Lobith. De inlading geschiedt te Wezel of Emmerik. De reis daarheen zal vermoedelijk weer drie dagen duren, de terugreis wel een dag of zes. Vrijdagmorgen vertrekt het tweede transport, van dezelfde samenstelling als het eerste, en zo geregeld verder. Ieder transport neemt drieduizend man mee.

21 november 1918

Gevangenen uit Duitsland.

Gisteren zijn te Oldenzaal 20 Belgische notabelen aangekomen, onder wie zes geestelijken, die allen in Celle (Hannover) als gijzelaars hadden gevangen gezeten en nu in vrijheid waren gesteld.

De uitlevering der krijgsgevangenen.

Spa, 20 november. In een draadloos bericht aan het Britse hoofdkwartier stellen de Duitsers het volgende plan tot repatriëring van krijgsgevangenen, burgerlijke en militaire, voor. De Engelsen die zich onmiddellijk achter het front van het leger bevinden, tellen 32.000 man en worden merendeels daar gevoed. Ze zullen de Engelse linie op de linker Rijnsoever overschrijden. Een andere groep van 8600 moet blijven waar ze is, tot de Engelsen opgerukt zijn, en zal dan overgegeven worden. In Duitsland zijn ten oosten van de Rijn ongeveer 100.000 gevangenen. Van dezen zullen er 4500 uit Zuid-Duitsland naar Zwitserland gezonden worden en de rest met riviertransporten naar de volgende havens: Koningsbergen 1000, Dantzig 750, Stettin 16.300, Lübeck 9400, Hamburg 13.000, Bremerhaven 9000, Rotterdam 36.000. Naar Stralsund zullen 870 officieren gestuurd worden. Naar deze havens moet voedsel

gezonden worden onder toezicht van de geallieerden en personeel van een neutraal Rode Kruis.

Het gehele aantal gevangenen van de geallieerden dat naar deze havens zal worden gebracht, bedraagt meer dan 670.000. De Duitsers willen ook 1.200.000 Russen langs dezelfde weg vervoeren, maar men verneemt dat maarschalk Foch er op staat dat deze over de oostelijke grens zullen gezonden worden. Men zal voortgaan met krachtens de bestaande regeling voedsel naar de gevangenenkampen te zenden en de Nederlandse gezant te Berlijn zal de taak op zich nemen, om te zorgen dat dit aan de gevangenen afgeleverd wordt.

22 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisterochtend zijn 60 krijgsgevangenen te Winterswijk aangekomen. De daar aanwezige Engelsen zijn gisteren doorgezonden naar Arnhem, de Fransen, Italianen en Belgen naar Aalten en Dinxperlo, ter voorlopige huisvesting.

Gisteren zijn bij Oldenzaal vier Engelse, drie Franse en drie Belgische krijgsgevangenen over de grens gekomen, die ontvlucht waren uit het kamp te Munster.

Bij Vlodrop en Posterholt zijn gisteren vier Engelsen, twee Fransen en vijf Belgen uit Duitsland over de grens gekomen.

Te Enschede zijn gisteren twee uit Duitse krijgsgevangenschap ontvluchte Belgische burgers over de grens gekomen.

23 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Te Sittard zijn gisteren 200 à 300 Belgische krijgsgevangenen uit Duitsland aangekomen. Ze werden onder geleide naar Maaseik gebracht.

Te Dinxperlo zijn gisteren 114 Italiaanse en 36 Belgische krijgsgevangenen aangekomen.

Paul Fredericq.

Een der vrienden van Paul Fredericq ontving van deze uit Bürgel in Thüringen, het volgende schrijven van 18 dezer: "De censuur is opgeheven en ik kan u dit briefje schrijven. Ik had gehoopt naar Holland te gaan, maar men heeft mij hier gelaten. Nu wacht ik maar heel kalm af wanneer men mij naar België laat gaan. Ik had graag eerst naar Holland gekomen om de gelegenheid te hebben u te danken voor al de bewijzen van uw vriendschap gedurende bijna drie jaar. Nu weet ik nog niet wanneer ik van België uit, waarin ik weldra hoop terug te keren, u en al de andere vrienden zal kunnen komen danken. Geloof, dat dat alles niet aan een ondankbare is besteed. Ik hoop, dat uw gezondheid en stemming zo goed zijn als de mijne. En ik hoop ook dat Holland dapper de heersende crisis zal doorstaan. Ge weet hoe dierbaar mij uw land is, dat ook een weinig mijn eigen vaderland is."

24 november 1918

Gevangenen uit Duitsland.

Gisteren namiddag zijn te Oldenzaal over de grens gekomen twee Franse officieren en verder acht Belgische, zes Engelse, drie Franse en vier Russische krijgsgevangenen. Verwacht worden 1000 à 1500 Franse krijgsgevangenen, waarvoor diverse gebouwen worden ontruimd.

25 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Het stoomschip Freiherr von Stein is te Lobith aangekomen met 650 Fransen en Belgen, die uit Duitse krijgsgevangenschap zijn ontslagen. Een gedeelte is op daar liggende lichters overgebracht, tot vergunning voor verder transport is verleend.

Vannacht, hedenmorgen en -middag zijn deels marcherend van Gronau, deels per trein 500 Fransen en Belgen op eigen gelegenheid aangekomen, die in Enschede zijn ondergebracht. De Fransen zijn bijna allen militairen van middelbare leeftijd, die bij Maubeuge krijgsgevangen waren gemaakt. Ook kwamen er een paar Italianen aan.

Zaterdagavond zijn te Sittard 225 uit Duitsland gekomen Engelse, Belgische en Franse krijgsgevangenen aangekomen. Ze werden gisteren naar België overgebracht.

Gisteren zijn te Oldenzaal aangekomen 42 Belgische en Franse burgergevangenen, 13 Franse adjudanten-onderofficier, twee Franse soldaten, twee Belgische onderofficieren en acht Belgische soldaten, drie Engelse soldaten en drie Roemeense onderofficieren.

De krijgsgevangenen zijn in het gebouw der firma Molkenboer ondergebracht.

26 november 1918

Gevangenen uit Duitsland.

Gisteren namiddag zijn 263 Belgische en Franse krijgsgevangenen uit Duitsland te Nieuweschans aangekomen.

Belgische geïnterneerden.

De 350 Belgische geïnterneerden, die in verschillende industriële bedrijven te Tilburg werkzaam zijn geweest, keerden vandaag naar België terug.

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisteren is een konvooi van P. Smit met circa 1200 Fransen, uit Duitse krijgsgevangenschap ontslagen, op weg naar Antwerpen, Lobith gepasseerd.

Te Maastricht zijn gisteren aangekomen 50 burgerlijke krijgsgevangenen, 47 Belgen en 3 Fransen, die allen uit het gevangenenkamp in Holzminden kwamen, waar sommigen reeds meer dan twee jaar vertoefd hadden. Beladen met kisten, koffertjes en verdere bagage trokken zij zingend door de stad naar de hoofdwacht.

Gisteren zijn te Oldenzaal drie Franse en drie Belgische krijgsgevangenen over de grens gekomen, ontvlucht uit Soltau en Königsmoor.

27 november 1918

Te Bourtange zijn gisteren vier Belgen en een Fransman over de grens gekomen. Te Bellingwolde kwamen 11 Belgische krijgsgevangenen aan; ze werden evenwel door onze grenswacht over de grens teruggebracht.

Te Nieuweschans zijn gisteren namiddag vijf wagons Belgische, Franse en Italiaanse krijgsgevangenen uit Duitsland aangekomen.

Gistermorgen zijn te Oldenzaal 82 Belgische burgergevangenen over de grens gekomen.

Te Enschede zijn maandagnamiddag 1400 Engelse krijgsgevangenen aangekomen per trein, en een 100 Fransen, enige Belgen en een Italiaan te voet, uit de richting van Gronau. Grote drommen moeten er in aantocht zijn. Allen zijn in fabrieken ondergebracht. In totaal zijn thans te Enschede ongeveer 4000 krijgsgevangenen, onder wie 600 Fransen. Er is plaats in Enschede en Lonneker voor 5500 man.

Gisteren zijn te Lobith 140 Fransen en Belgen, uit Duitse krijgsgevangenschap ontslagen, over de grens gekomen.

Te Oldenzaal zijn gisteren over de grens gekomen zes Franse en Belgische krijgsgevangenen, ontvlucht uit Minden.

28 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Uit Vlissingen wordt ons gemeld:

Nadat hedenmiddag met de trein van 1 uur hier reeds 167 Franse krijgsgevangenen waren aangekomen, kwam om 6 uur een extra trein met 1133 van deze mannen, die uit verschillende

krijgsgevangenenkampen in Duitsland komen en de nacht te Enschede doorbrachten. Over de ontvangst daar ter plaatse waren ze zeer tevreden. Hier werden de mannen geregistreerd door personeel van de Belgische soldaten en hier vertoevende Franse officieren. De centrale keuken had voor allen een warm maal gereedgemaakt en in militaire keukenwagens werd voor hen koffie gekookt. Morgen om 6 uur wordt begonnen met de mannen aan boord van het Franse stoomschip la France te brengen, dat om 8 uur naar Duinkerken vertrekt. Morgen worden er weer duizend Fransen verwacht, die vrijdag met de Nor vertrekken.

Te Nieuweschans zijn gisteren vijf wagons vol Belgische, Franse en Engelse krijgsgevangenen uit Duitsland aangekomen.

Van Hamburg en Bremen zijn gistermorgen over Bentheim met een goederentrein te Oldenzaal 30 Franse en Belgische krijgsgevangenen aangekomen. Ook kwamen er drie ontvluchte Engelsen aan.

Belgische geïnterneerden.

Het vertrek van de te Harderwijk geïnterneerde Belgische militairen zal maandag beginnen.

29 november 1918

Gevangenen uit Duitsland.

Heden zijn te Winterswijk aangekomen 60 Engelsen en ruim 250 Fransen, Belgen en Italianen. 200 Fransen zijn doorgezonden naar Aalten, de Belgen naar Zeist.

De Franse draadloze dienst meldt, dat over de wegen van Belgisch Brabant en Vlaanderen, lange rijen van bevrijde krijgsgevangenen

der geallieerden naar Gent en Brugge trekken. Vandaar zullen ze per trein verder gebracht worden. Het zijn voor het grootste gedeelte Italianen. De Fransen zijn in betrekkelijk klein aantal.

30 november 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Te Nieuweschans is gistermiddag een wagon vol met Belgische krijgsgevangenen uit Duitsland aangekomen.

Gevangenen uit Duitsland.

Gisteren zijn te Oldenzaal over de grens gekomen vier Russische, drie Belgische en twee Engelse krijgsgevangenen, benevens drie Engelse burgergevangenen.

Gisteren zijn aan boord van acht rijnschepen 4000 Fransen en Belgen, die uit Duitse krijgsgevangenschap zijn ontslagen, Lobith gepasseerd.

Gisteren zijn te Vlagtwedde 15 Belgische krijgsgevangenen over de grens gevlucht.

De behandeling van krijgsgevangenen.

Berlijn, ongedateerd, vertraagd. De raad van hoofdcommissarissen heeft besloten een commissie in te stellen, tot onderzoek van de klachten nopens tegen het volkenrecht indruisende behandeling van krijgsgevangenen in Duitsland. Tot leden van de commissie zullen vermoedelijk worden benoemd: de gewezen staatssecretaris Trimborn en de onderstaatssecretaris Bernstein (financiën) en Cohn (Justitie). Voorts: de Wurtembergse gezant Hildebrand, prins Schoenaich-Carolath, geheimraad Dove, prof. Schuecking

(voorzitter), de legatieraad Eckhardt vertegenwoordiger van het ministerie van buitenlandse zaken, majoor von Frankesky als vertegenwoordiger van het ministerie van oorlog en kapitein von Selow voor het departement van marine. De keuze van de personen bewijst welke gewicht men aan deze kwestie hecht.

1 december 1918

Te Oldenzaal zijn gisteren over de grens gekomen 18 Franse, 15 Belgische, 4 Russische en 8 Engelse krijgsgevangenen, benevens drie Engelsen burgergevangenen.

Te Nieuweschans is gisteren namiddag een wagon vol Franse en Belgische krijgsgevangenen uit Duitsland aangekomen.

Te Winterswijk zijn gisteren 115 Fransen, 2 Italianen, 7 Belgen en 4 Serviërs aangekomen.

3 december 1918

Belgische geïnterneerden.

Gistermorgen zijn de eerste 1000 Belgische geïnterneerden uit het interneringskamp te Harderwijk, naar hun vaderland vertrokken.

Het vervoer geschiedde per extra trein van 10 u 30, geheel samengesteld uit Belgisch materiaal. Het werd begeleid door Hollandse militairen onder bevel van kapitein Roelants.

Op het perron, dat vanwege het militair gezag was afgezet, waren aanwezig de generaal commandant van het interneringsdepot, jhr. de Lannoy, vele Hollandse en Belgische officieren, van welke laatste enkelen mee vertrekken. Ook de burgemeester van Harderwijk was met een der wethouders tegenwoordig.

In de grootste orde had de inleiding plaats. Verschillende wagons droegen opschriften als: "Naar huis", "à Belgique", "Nach Berlin" en dergelijke.

Er heerste een opgewekte stemming. Toen de zeer lange trein zich in beweging zette, werden hier en daar de Belgische en Franse volksliederen aangeheven; er werd gejuicht, gewuifd, een "vive le général" klonk uit de portieren en voort ging het, de bocht in, nagestaard door het publiek, dat buiten het stationsterrein aanwezig was ter begroeting van de vertrekkenden, die tijdens hun ruim vierjarig verblijf daar ter stede vele vriendschapsbanden hadden gelegd.

Krijgsgevangenen.

Te Winterswijk zijn zondag 50 Fransen, 5 Belgen en 2 Serviërs, ontvlucht uit Dulmen, over de grens gekomen. Ze vertelden, dat de Duitsers het kamp weer streng bewaken. Bij een poging tot ontvluchten waren twee kameraden gedood en 12 ernstig gewond.

Gisteren zijn er 2100 Engelsen, Fransen en Belgen aangekomen, terwijl 200 Belgen naar Zeist zijn overgebracht, 1000 Fransen naar Vlissingen en 1000 Engelsen met even zoveel Fransen naar Rotterdam. De invaliden, zieken en gewonden, ten getale van 98 vertrokken per Rode Kruistrein. Over het algemeen waren de wonden zeer slecht verzorgd. In het vervolg gaat – zo nodig – met de trein, die de krijgsgevangenen van Gronau gaat halen, een officier van gezondheid mee met 10 man van het Rode Kruis, om voor een behoorlijk transport te zorgen.

Zondag zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen 21 Franse, 14 Belgische, 1 Italiaanse, 4 Russische en 3 Engelse krijgsgevangenen,

ontvlucht uit de kampen te Munster, Hameln, Langensalza (Brunswijk), Soltau, Senne bij Paderborn en Kassel.

Te Vlissingen werden gisteren aanvankelijk nog 500 Belgische soldaten verwacht om vandaag naar Zeeuws Vlaanderen te vertrekken, maar thans kwam bericht, dat ze van Roosendaal over Essen naar België zijn gegaan.

Gisteren zijn te Oldenzaal over de grens gekomen 14 Belgische, 8 Franse, 4 Engelse, 2 Russische en 4 Portugese krijgsgevangenen.

Het Belgische kamerlid Masson is na langdurige gevangenschap in Duitsland te Brussel teruggekeerd, waar hij vernam dat hij met de portefeuille van oorlog in het nieuwe ministerie is belast.

Blijkens het vorig avondblad heeft een correspondent van de Times een boekje opengedaan over de slechte behandeling van zieke Britse krijgsgevangenen te Namen door de Duitsers. Dergelijke dingen weet de correspondent van de Matin bij het leger te vertellen van de gewonde of zieke gevangenen, die de Duitsers te Luik, Antwerpen en Trélon bij Avesnes hadden bijeengebracht.

Krijgsgevangenen.

Gisteren namiddag zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen 5 Franse, 8 Belgische, 3 Russische en 2 Engelse krijgsgevangenen, ontvlucht uit verschillende kampen.

Te Winterswijk zijn gisteren 48 Franse, 4 Russische en 2 Belgische krijgsgevangenen aangekomen. Ze kwamen te voet uit Munster.

Krijgsgevangenen.

De commissie tot onderzoek van de aanklachten betreffende met het volkenrecht strijdige behandeling der krijgsgevangenen heeft gisteren haar eerste zitting gehouden. De voorzitter, staatssecretaris Erzberger, opende de zitting met de volgende toespraak.

Mijne heren! Namens en in opdracht van het rijksbestuur heet ik u bij het aanvaarden van uw verantwoordelijke taak hartelijk welkom. Ik mag hierbij wel mijn dankbaarheid betuigen voor de bereidwilligheid, waarmee gij u voor de commissie beschikbaar hebt gesteld. De Duitse regering heeft, door deze commissie in het leven te roepen, blijk gegeven van haar ernstige wil om, wat haar betreft, bij te dragen tot onvoorwaardelijke vaststelling van de waarheid in al die gevallen, waarin gerechtvaardigde bezwaren van vijandelijke regeringen over de behandeling der krijgsgevangenen in Duitsland ingebracht mochten worden. Ze heeft de commissie alle wettelijke gezag verleend, dat een spoedige, door geen enkele overweging belemmerde gang van zaken waarborgt. Deze commissie bezit bevoegdheden van grotere omvang dan ooit enige commissie tevoren gehad heeft. Zowel voor de zittingen van de commissie, als voor de tot behandeling van afzonderlijke gevallen in te stellen subcommissies is het beginsel van openbaarheid in volle omvang verzekerd. De vijandelijke regeringen zijn in staat zich door geaccrediteerde vertegenwoordigers, wie de deelneming aan de besprekingen veroorloofd is, over alle bijzonderheden van de aanhangig gemaakte procedures op de hoogte te stellen. Niets moet verborgen blijven, niets moet verheimelikt, alles moet opgehelderd.

De taak der commissie zal zijn het bewijs te leveren, dat de regering van de nieuwe Duitse republiek met de grootste gestrengheid zonder aanzien des persoons wenst op te treden tegen ieder, die

zich schuldig heeft gemaakt aan op de bevelen der autoriteiten of de wetten der menselijkheid inbreuk makende behandeling van krijgsgevangenen.

Een geest van onbuigzame, strenge, zuivere onpartijdigheid zal de besprekingen der commissie leiden.

Moge de arbeid die gij in dienst der gerechtigheid en menselijkheid volbrengt, aan de wereld bewijzen, dat Duitsland het onverkorte recht heeft een plaats in te nemen in de nieuwe wereld, die onder de beschaafde volkeren zal worden opgebouwd.

Ik verzoek professor Schucking uit Marburg, wiens rechtvaardigheidszin en arbeid tot verzoening van de volkeren onderling bij de gehele wereld bekend zijn, de verdere besprekingen te willen leiden.

4 december 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisteren zijn te Winterswijk 47 Fransen en 9 Belgen aangekomen.

Gisteren zijn te Oldenzaal met de trein uit Duitsland 8 gewonde Engelse officieren aangekomen; verder 6 Engelse onderofficieren en 5 Belgische krijgsgevangenen. Ook kwamen 30 Belgische en Franse, 3 Servische en 6 Russische krijgsgevangenen aan, ontvlucht uit verschillende Duitse kampen.

De terugkeer der Belgische geïnterneerden uit Nederland.

Brussel, 3 december. De eerste geïnterneerden uit Nederland zijn ten getale van 2250 man te Kapellen aangekomen, waar zij onder

de tonen van de Brabançonne werden ontvangen door de nieuwe minister van oorlog, Masson, en de minister van koloniën, Franck.

Minister Masson hield een rede, welke door minister Franck in het Vlaams werd vertaald, waarin hij zegde: op het ogenblik waarop de soldaten na langdurige internering naar hun vaderland terugkeren, heeft de regering minister Franck en mij afgevaardigd om u te begroeten. Ik heet u welkom. We weten hoe moeilijk uw taak is geweest. De plotselinge val van Antwerpen was voor de openbare mening een ontsteltenis. Men weigerde eraan te geloven. En het was onvermijdelijk dat tegenover zulke gebeurtenissen de meest onjuiste geruchten geloof gevonden, temeer wanneer de vrijheid der pers aan banden is gelegd. Doch de waarheid verkrijgt steeds de bovenhand en men weet heten dat het besluit om het veldleger op het laatste ogenblik aan de omsingeling, die het in Antwerpen bedreigde, te onttrekken, een van de meest kloeke daden van de oorlog is geweest en tot de vruchtbaarste, wat de resultaten aangaat, heeft behoord. Daarom verklaart de regering luid dat zij, die tegenover het moeilijke alternatief hebben gestaan om zich aan de Duitsers over te geven of de Nederlandse grens te overschrijden, van hun recht hebben gebruik gemaakt en hun plicht hebben gedaan om een gehate vijand de triomf te ontnemen een legioen van krijgsgevangenen achter zich aan te slepen. Uw rol is pijnlijk en ondankbaar geweest.

Ondanks de zorgen en de toewijding, waarvan de Nederlandse regering en haar militaire en burgerlijke autoriteiten getuigenis hebben afgelegd en waarvoor gij en wij hen altijd dankbaar zullen blijven, hebt ge een langdurige en smartelijke ballingschap ondergaan. Ge hebt u een gedwongen onthouding aan deze lange oorlog moeten getroosten. Heden begroeten de regering en het

vaderland u met vreugde te midden van uw wapenbroeders en medeburgers.

Generaal Trochmes heeft namens de geïnterneerden geantwoord, die naar Antwerpen zijn vervoerd. Ze zullen vandaag met 10 dagen verlof gaan.

Krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn gisteren ongeveer 200 Franse en Belgische krijgsgevangenen per trein aangekomen. Gisteren vertrokken van Enschede 200 Belgen naar Zeist.

Gisteren namiddag zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen 11 Franse, 3 Belgische, 4 Russische en 2 Engelse krijgsgevangenen, ontvlucht uit verschillende Duitse kampen.

Gisteren zijn bij Rhederbrug (Groningen) vijf Belgische krijgsgevangenen over de grens gekomen.

5 december 1918

Belgische geïnterneerden.

Maandag en dinsdag zullen de gehuwde geïnterneerde Belgische militairen, wiens gezinnen te Harderwijk verblijven, naar België vertrekken.

Krijgsgevangenen.

Te Oldenzaal zijn gisteren over de grens gekomen 12 ontvluchte Franse, 6 Engelse en 5 Belgische krijgsgevangenen.

Krijgsgevangenen.

De Enschede zijn gisteren twee treinen met ongeveer 3000 krijgsgevangenen Fransen en Belgen aangekomen. Hiervan zijn er 1200 te Boekelo ondergebracht, al de overigen te Enschede.

In de loop van de dag vertrokken er 1000 Fransen naar Dordrecht en 260 Belgen naar Zeist.

6 december 1918

Krijgsgevangenen.

Gistermorgen zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen drie Russische, dertig Franse en Belgische, vijf Engelse en vijftien Servische krijgsgevangenen.

7 december 1918

Krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn gisteren 900 Franse en 150 Belgische krijgsgevangenen aangekomen en verder groepjes enkelingen. In de loop van de dag vertrokken er 1000 Fransen naar Vlissingen, 1000 naar de Vlasakkers bij Amersfoort, 1000 naar Millingen en 250 Belgen naar Zeist.

Te Hansweert is gisteren een transport aangekomen van 1000 Franse krijgsgevangenen uit Duitsland. Ze werden met drie lichterschepen naar Antwerpen vervoerd.

Men meldt ons uit Zevenaar:

Hedenmorgen om 9 u 45 vertrokken ruim 100 Engelse krijgsgevangenen van hier naar Rotterdam, om 11 u per extra trein

1150 Fransen naar Dordrecht, om 2 uur per extra trein 300 Belgen en 500 Fransen naar Nijmegen.

8 december 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Te Winschoten zijn gisteren 13 Franse en Belgische krijgsgevangenen aangekomen.

Gisteren zijn te Winterswijk aangekomen 250 Fransen, 45 Belgen, 14 Russen, 4 Italianen en 6 Portugezen.

Gisteren zijn te Oldenzaal over de grens gekomen 26 Servische, 2 Italiaanse, 4 Portugese, 8 Russische, 21 Franse en 3 Belgische krijgsgevangenen.

9 december 1918

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisteren zijn de Winschoten aangekomen 16 Serviërs, Russen, Belgen, Fransen en een Engelse krijgsgevangene.

Gisteren zijn te Oldenzaal over de grens gekomen 8 Engelse, 9 Belgische, 8 Franse, 17 Servische en 9 Russische krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn zaterdag en zondag 3100 krijgsgevangenen aangekomen, 2000 Engelsen en 1100 Belgen. Men verwachtte heden nog 1000 krijgsgevangenen, die te voet van Gronau zullen komen.

10 december 1918

Krijgsgevangenen.

Men meldt ons uit Winterswijk:

Heden, zondag, zijn hier aangekomen 28 Fransen, 2 Belgen, 11 Portugezen, 23 Russen en 1 Italiaan. Daar de treinverbinding met Borken en Bocholt nog niet hersteld is, komen de meeste krijgsgevangenen hier te voet aan, gewoonlijk de spoorbaan als betrouwbare gids volgend. Daar het ons bevreemdde, dat de mensen zo geregeld in kleine groepjes en niet in groten getale aankomen, hebben wij eens naar de reden daarvan geïnformeerd. Men vertelde ons, dat de kampen in Duitsland nog wel degelijk bewaakt worden. De schildwachten zijn echter ook wel omkoopbaar. Voor wat levensmiddelen of wat zeep (dit laatste artikel vooral) laat men de mannen wel door en als zij dan maar eenmaal op stap zijn, ondervinden ze weinig last. De politie of de soldaten in de steden en dorpen, die gepasseerd worden, houden hen niet tegen. Dat weten de mensen in de het kamp echter niet en men verkeert daar zelfs in de mening, dat de Hollandse grens voor hen gesloten is. In het kamp te Munster ging het praatje, dat Hollandse soldaten aan de grens staan en onverbiddelijk elke krijgsgevangene neerschieten, die tracht binnen te dringen. Daardoor worden velen teruggehouden, temeer omdat de Duitsers beloven eerstdaags voor transport per trein te zullen zorgen. Dat "eerstdaags" is echter al zo dikwijls een teleurstelling gebleken, dat sommigen de stoute schoenen aantrekken en het er op wagen, vooral ook omdat de gewone pakketten uit het vaderland nu uitblijven.

De heden aangekomen krijgsgevangenen hadden een ervaring opgedaan, die een eigenaardig licht op de toestand in Duitsland werkt. Het kamp te Dulmen hadden ze vrij gemakkelijk kunnen verlaten en onderweg waren ze niet lastig gevallen. Duitse soldaten hadden hen af en toe wel aangehouden, maar ten slotte toch altijd

laten vertrekken. Aan de grens echter stuitten zij eensklaps op Duitse patrouilles, die hen tegenhielden, beweerend, dat sinds vrijdag order gekomen was om de doortocht naar Holland te beletten. Een officier gaf opdracht hen terug te voeren. Nauwelijks had deze echter zijn rug gekeerd of de Duitse soldaten bleken tegen betaling of voor levensmiddelen bereid een oogje dicht te doen. Zo kwamen allen toch over. Enkele van onze zegslieden scheen het achteraf toe, dat dat hele grensrelletje een truc der Duitsers was geweest om zich persoonlijk te bevoordelen.

Te Nijmegen zijn uit Duitsland 1300 Franse en Belgische krijgsgevangenen aangekomen en ondergebracht in de twee kazernegebouwen der infanterie aan de Groesbeekse weg.

Te Bourtange zijn gisteren acht Russische krijgsgevangenen over de grens gekomen en te Vlagtwedde een Franse en drie Belgische krijgsgevangenen.

Gistermorgen zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen 18 Franse, 21 Russische, 3 Belgische en 14 Engelse krijgsgevangenen en 1 Duitse deserteur.

Men meldt ons uit Winterswijk:

De mededeling ons gisteren door krijgsgevangenen versterkt, als zouden zij door de Duitse patrouilles aan de grens zijn tegengehouden, blijkt inderdaad waar te zijn. In de Essener Zeitung vinden we heden namelijk een bekendmaking van het obercommando, waarin alle soldatenraden er op attent worden gemaakt, dat het onverantwoordelijk is de krijgsgevangenen vrij te geven. Ook de wachten aan de grenzen wordt daarin op het hart gedrukt hun plicht te doen en de mannen terug te wijzen. Als reden wordt aangegeven, dat onder andere de Engelse regering onder

bedreiging van heropening van de vijandelijkheden, met klem heeft geprotesteerd tegen het ordeloos vrijlaten der gevangenen. Wie dus zijn plicht niet doet, waarschuwt de bekendmaking, maakt, dat ons reeds zwaar getroffen land nieuwe moeilijkheden tegemoet gaat.

Heden kwamen dan ook slechts 8 Italianen, 1 Fransman, 1 Engelsman en 2 Russen over de grens.

Gisteravond zijn te Oldenzaal over de grens gekomen 7 Servische, 7 Russische, 3 Franse, 2 Engelse en 8 Belgische krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn gisternacht in verschillende groepen 413 Italiaanse, 250 Belgische en 1213 Engelse krijgsgevangenen te voet uit Gronau aangekomen, die allen in de Boekelse stoomblekerij zijn ondergebracht.

Gisteren kwam een trein met 1656 Engelsen en een met 1000 Fransen aan, deze laatste trein is doorgezonden naar Hengelo. In de loop van de dag vertrokken 2360 Engelsen en 250 Belgen naar Amersfoort.

Nederland en België (ingezonden stuk).

Rotterdam, de 9^e december 1918.

Hooggeachte redactie,

De Belgische geïnterneerden hebben met blijdschap de ingezonden brief van hun landgenoot Emiel Hullebroek gelezen. Ze zijn allen bezielde door dezelfde gevoelens en zijn er ook vast van overtuigd, dat het gevaar, dat enkele franskiljonse bladen dreigen op te roepen, niet bestaat, daar hun walgelijke ophitsende frasen niet de minste weerklank zullen terugvinden in het gemoed der Belgische

bevolking. Al de Vlamingen en ook de edel denkende Walen hebben de grootste verontwaardiging laten blijken tegenover die misselijke politieke beweging, en zullen eensgezind blijven in hun streven naar nauwere vriendschappelijke banden tussen Holland en België.

We zullen zeker niet dulden dat de Belgen, die zich groot gehouden hebben in deze oorlog, zich nu door de schuld van die ellendige frasemakers, van ondankbaarheid bejegend zien worden.

Ik neem ook deze gelegenheid te baat, daar de Belgische geïnterneerden nu op het punt staan naar hun vaderland terug te keren, om aan de ganse Nederlandse bevolking onze dank te betuigen voor hun hartelijk onthaal en hun diep medegevoelen.

Nederland heeft wel gedaan neutraal te blijven, om zijn heerlijke taak van lijden verzachten te kunnen vervullen.

Hoogachtend,

Robert Geenens,
Belgisch geïnterneerde.

11 december 1918

Krijgsgevangenen.

Korte berichten in de bladen melden van dag tot dag de aankomst van uit de Duitse krijgsgevangenenkampen ontslagen manschappen der geallieerde legers in ons land; Engelsen, Fransen, Belgen, die in de oostelijke grensplaatsen worden opgenomen en verzorgd, in afwachting van hun doorzending naar huis.

Hoeveel duizenden en tienduizenden Nederland er op deze wijze weer heeft geherbergd, is zonder enig houvast moeilijk te schatten

en de stroom houdt nog steeds aan. Nog elke dag melden zich nieuwe troepen, voor wie in allerijl raad geschapt moet worden om hen onder dak te brengen, te voeden en later weer te transporteren naar Rotterdam of naar een van de Belgische grensplaatsen, vanwaar zij verder kunnen reizen naar hun bestemming.

Wij zijn al lang aan vreemd bezoek gewoon en wanneer wij lezen, dat er te Zevenaar, Enschede, Hengelo, Oldenzaal een aantal buitenlandse militairen is aangekomen, dan zegt dat ons niet veel meer, we denken er het volgende ogenblik zelfs niet meer aan. En toch mag men zich wel eens rekenschap geven van al de beslommeringen, welke deze nieuwe invasie voor onze oostelijke grensplaatsen meebrengt. Bij een bezoek, dat wij dezer dagen aan Enschede brachten, hadden we gelegenheid ons te overtuigen van de wijze, waarop daar voor de vluchtelingen wordt gezorgd, een wijze, die waarlijk wel waard is, dat men er eens wat meer licht op laat vallen.

Enschede kan door de nabijheid van het gevangenkamp te Münster in Westfalen, waar zoals bekend is hele legers van krijgsgevangenen opgesloten zaten, gelden als een centrum van het krijgsgevangenenverkeer; met een kleine nuance is, naar ons werd verzekerd, hetgeen van Enschede zal gezegd worden, echter ook op de andere grensplaatsen in de buurt van toepassing.

De 19^e november kwam te Enschede het eerste bericht, dat men de volgende dag buitenlandse militairen, 1700 Engelsen, kon verwachten en nadien heeft de stroom bijna geen dag meer stilgestaan. In de eerste dagen ging het tamelijk geregeld. Volgens afspraak met de soldatenraad te Münster zouden er iedere dag een ongeveer gelijk aantal overkomen, die dan dadelijk de volgende morgen naar Rotterdam verder zouden gaan. De Fransen en Belgen

zouden op Lobith gedirigeerd worden. De eerste dagen gebeurde dat ook. Op gezette tijden kreeg men bericht omtrent de te verwachten aantallen van de volgende dag en men kon de manschappen, overeenkomstig de afspraak bijna onmiddellijk doorzenden, zodat er te Enschede geen opeenhoping kwam. Maar al gauw liep het aan twee kanten, met de aan- en de afvoer vast. De opgaven van de soldatenraad te Münster bleven uit en toen moest men het stellen met een mondeling en onbetrouwbaar bericht, dat door een soldaat aan de grenswacht te Glanerbrug werd afgegeven – of helemaal zonder bericht.

Ook van de scheiding tussen Engelsen, Fransen en Belgen bleek al spoedig niets terecht te komen. En nu komen ze dus maar kriskras door elkaar en men is al blij wanneer men het een paar uur van tevoren weet. Terwijl men naar de berichten op 500 man heeft gerekend, krijgt men er soms 1000 gestuurd en omgekeerd, gaat er wel eens een trein voor 1200 man naar Gronau, die er maar 600 mee terugbrengt. Ook met de afvoer ging het in die eerste dagen niet voor de wind, zoals we reeds zeggen. Te Rotterdam kan men al die Engelsen niet zo gauw verschepen en ze moeten daardoor langer dan men verwacht had hier te lande blijven en hun aantal groeit dan ook bedenkelijk. Om te Enschede plaats te maken heeft men daarom toen een deel van de aldaar aangekomen Engelsen naar Groningen doorgezonden. En tevens heeft men toen maatregelen genomen, om voor de toekomst op de huisvesting van grotere aantallen dan waarop men oorspronkelijk had gerekend voorbereid te zijn.

Het gemeentebestuur, dat dit varkentje moest wassen, had daarbij gelukkig de medewerking, in de ruimste zin van het woord, van de Enschedese fabrikanten. Heel wat van de fabrieken te Enschede staan op het ogenblik door gebrek aan grondstoffen geheel of

gedeeltelijk stil. Gehoor gevend aan de oproep van de burgemeester, de heer Edo Beigsmas, stelden de eigenaren deze op de meest tegemoetkomende wijze, voor het merendeel kosteloos ter beschikking en belastten zich bovendien nog, zover nodig, met de inrichting ervan. Dientengevolge zijn er thans te Enschede en omgeving 12 fabrieken, welke voor huisvesting van militairen kunnen dienen. De grootste daarvan zijn de Boekelose Stoomblekerij, te Boekelo, althans gedeelten ervan waar 1200; de fabriek "Bato" en de oude buiten gebruik zijnde fabriek Lombok (van de firma van Beek en C°) te Enschede, waar onderscheidenlijk 700 en 1000 man kunnen logeren. De andere fabrieken hebben plaats voor aantallen tussen 200 en 350 man. Bij een bezoek aan enkele van deze fabrieken kregen we de indruk, dat ze voor tijdelijke verblijven alleszins voldoende en zelfs gerieflijk genoemd mogen worden.

De fabriek Lombok bijvoorbeeld, een oud maar hecht gebouw, is met haar ruime, frisse en gemakkelijk te ventileren zalen een uitstekende slaapgelegenheid. De firma Van Heek en C° heeft zich bovendien veel moeite gegeven om de inrichting zo aantrekkelijk mogelijk te maken. De natuurlijk wel wat holle fabriekszalen zijn met groen en planten getooid; hier en daar zijn er vlaggen opgehangen en het erf, dat vrijwel een woestijn was is door haar zorg opgeknapt en heeft door de aanleg van perken en groen en meer geciviliseerd uiterlijk gekregen.

Deze fabriek was zowel als de andere fabrieken behoorlijk verwarmd, er is elektrisch licht (zo nodig aangelegd). Gemeentewerken van Enschede heeft voor wasgelegenheden gezorgd, er is een afzonderlijke dokters- en ziekenkamer. In één woord de buitenlandse militairen liggen er uitstekend en veel beter

dan onze eigen soldaten menigmaal voor veel langere tijd gelegen hebben.

Voor ligstro en dekens zorgen de militaire autoriteiten, voor de voeding de centrale keuken van de gemeente, voor medische hulp zijn het enige militaire artsen, die worden afgestaan door de plaatselijke geneeskundige dienst, de bewaking van de gebouwen is aan twee bataljons van de 11^e infanteriebrigade opgedragen en voor het amusement van de manschappen is, last but not least, een commissie uit de burgerij in de weer. De leiding van het geheel berust bij majoor Goldenberg, de garnizoenscommandant. Beleefdheidshalve mag echter niet onvermeld blijven, dat het gemeentebestuur van Enschede het hele voorbereidende werk, en dat is niet het kleinste deel, voor haar rekening heeft gehad. In de eerste dagen moest de gemeente voor zichzelf zorgen; zelfs moest ze zich toen het stro en de dekens verschaffen, die nu de zaak eenmaal marcheert uit Arnhem aankomen. Vooral met het stro was het een getob van belang, omdat dat in de omgeving moeilijk te krijgen is, voor dekens is men te Enschede aan een beter adres, die waren er genoeg.

Het gemeentebestuur van Enschede heeft er in die eerste dagen voor tienduizenden guldens gekocht. Om dat alles voor elkaar te krijgen is er heel wat hoofdbrekens nodig geweest. Alle hulpkrachten van de gemeente hebben zich ten volle aan deze onverwachte en ongewone taak moeten wijden. Voor het levensmiddelenbedrijf en de centrale keuken was de invasie vooral een krachtproef van belang, die ze echter op loffelijke wijze heeft doorstaan. Men stelle zich maar voor hoe moeilijk het voor de centrale keuken, die naast haar gewone verbruikers toch een extra aantal monden (van de reeds te Enschede verblijvende buitenlandse militairen) had te voorzien, geweest moet zijn om

bovendien ook nog, meestal op het alleronverwachtst, midden op de dag, 's middags, 's avonds en een enkele keer zelfs 's nachts, binnen zeer korte tijd een aanzienlijk aantal porties voedsel voor nieuw aangekomen gereed te hebben. Toen alles "geregeld" marcheerde en men 24 uur tevoren bij benadering wist op hoeveel extra eters men te rekenen had, was het dikwijls al moeilijk, bij een onverwachte aankomst van nieuwe massa's werd het soms bijna ondoenlijk om aan de gestelde eisen te beantwoorden. Maar de manschappen, die juist uit Duitsland kwamen, waren hongerig en konden niet wachten. Ze behoefden het in de meeste gevallen ook niet. Meestal kon de keuken hen reeds een uur na hun aankomst een portie warm eten voorzetten en zelfs toen er op een keer 's nachts om twee uur een vrij groot aantal manschappen binnenkwam, hadden ze om drie uur allemaal een behoorlijke maaltijd. Op de gemeentesecretarie is er eveneens dag en nacht gewerkt moeten worden om de organisatie van huisvesting en voeding voor elkaar te krijgen.

Mr. van der Steen van Ommeren, die aan het secretariaat uit naam van de burgemeester de leiding had, vertelde ons als een staaltje van de drukte, die hij gehad had, dat hij op een dag tot 350 maal opgebeld was, door allerlei mensen, die wat over de "krijgsgevangenen" te vragen hadden. Hetzelfde geldt voor de andere gemeentelijke diensten zoals de politie, de brandweer, en de ontsmettingsdienst. Van de geneeskundige dienst hebben we reeds gewaagd.

De brandweer bijvoorbeeld moet voor ieder gebouw bewakingsmanschappen leveren, de ontsmettingsdienst heeft haar handen vol met het reinigen en ontsmetten van de leeg komende gebouwen, het stro en de dekens. Het is niet mogelijk om deze

telkens na het vertrek van het transport te reinigen. Men moet roeien met de riemen die men heeft.

Er wordt echter nauwlettend toezicht gehouden op de zindelijkheid ervan, wijzelf konden ons overtuigen, dat de dekens en het stro in de gebouwen die wij bezocht hebben er schoon uitzagen. De manschappen waren er ook meer dan tevreden mee. "We hebben zo lang op de grond gelegen", zegde een van hen tot ons, "dat we niet wisten wat ons overkwam toen we weer eens lekker op stro konden slapen". De gezondheidstoestand loopt over de verschillende transporten sterk uiteen. Sommige brengen veel zieken en gewonden mee; zo is het wel voorgekomen, dat er op één transport 150 licht- en zwaargewonden en zieken waren, van wie de eerstgenoemde voor het merendeel vervuilde verbanden en slecht verzorgde wonden hadden.

Daarmee was dus voor de gemeentelijke geneeskundige dienst heel wat te doen. Belangrijke eisen worden aan deze dienst ook gesteld door het onderzoek, dat alle manschappen bij hun aankomst moeten ondergaan en de controle op en gedurende hun verblijf.

Bij de aankomst worden de manschappen door officieren en minderen in ontvangst genomen en geordend. Daarna passeerden ze in de visitatiezaal van de douane het geneeskundig onderzoek dat uit de aard der zaak vluchtig moet zijn. Zijn er onder hen met besmettelijke ziekten, schurft of luizen, dan worden zij er onmiddellijk uitgepikt en afgezonderd in een quarantainekamp, waar ook de Russen, die over de grens verdwaald raken, worden vastgehouden. De zieken worden in de gemeentelijke en particuliere ziekenhuizen in een noodhospitaal opgenomen en zo gauw als hun toestand het toelaat doorgezonden.

Dankzij een voortdurend toezicht over de manschappen heeft men tot nu toe nog geen last gehad van de besmetting met ziekten en ongedierte, waartegen dezer dagen zo ernstig is gewaarschuwd. Voor de Engelsen is er een commissie van Engelse officieren onder kapitein Henslow. Deze voorziet hen zo nodig van nieuwe kleding en is thans doende om te Enschede een kledingdepot te vormen, waaruit iedere man, die aankomt, na in bad geweest te zijn, een heel nieuw stel onder- en bovengoed zal ontvangen.

Dat is natuurlijk een goed middel om de zindelijkheid in de hand werken; met de badinrichtingen is men echter met het oog op de kosten en andere bezwaren nog niet gevorderd. Maandag van de vorige week kwam het bericht, dat binnenkort een vrij groot aantal Engelse officieren te verwachten was. Er werd gesproken van 300 à 400, maar, (dit is de gebruikelijke stijl bij dergelijke mededelingen) het konden er ook 700 à 800 zijn. Door een schoolgebouw in te richten en met behulp van particulieren heeft men zich ook op de ontvangst van deze laatsten voorbereid. Tot nu toe kwamen er echter, na de aankondiging, nog maar 8, van wie 1 op krukken en 1 die per brancard vervoerd moest worden. Ze zijn inmiddels alweer doorgezonden. Waarschijnlijk zullen de anderen echter ook nog wel komen opdagen.

De bepaling is gemaakt, dat er geen militairen bij burgers zullen mogen worden opgenomen dan na overlegging van een geneeskundige verklaring, ook alweer een maatregel ter vermindering van besmettelijke ziekten. Juist toen we te Enschede aankwamen was er een trein met Belgen binnen. Ze zagen er over het algemeen weinig florissant uit, waren bleek en vermagerd en leken in het geheel niet opgetogen, dat ze nu eindelijk vrij waren. De fut was er bij hen blijkbaar wel wat uitgegaan, de meesten van hen hadden een hard leven in de kampen, en mijnen en fabrieken achter de rug

en waren daar onverschillig bij geworden. Hun kleren waren vuil en haveloos en voor het merendeel een uit allerlei heterogene bestanddelen samengeraapt zootje. Er waren er, die bij een Belgische broek, en Engelse kaki veldjas, een burgeroverjas en een gore pet van een ander regiment dan het hunne droegen.

Bijna zonder uitzondering waren ze met papieren roosjes in verschillende kleuren getooid en droegen ze kokardes in hun nationale kleuren. We zagen hen onder geleide van Hollandse militairen naar hun kwartier opmarcheren. Het was een droevig troepje. Onder elkaar mopperden ze, dat ze niet direct verder konden en dat ze in België ook weer opgehouden zouden worden in plaats van dadelijk naar huis te gaan. De meesten van hen hadden hun familieleden in drie, vier jaar niet meer gezien en waren daarom erg verlangend zo spoedig mogelijk te vertrekken. 's Middags toen we hen in de stad terugzagen, waren ze al veel opgeknapt. Ze hadden gegeten, wat gerust en zich gewassen en zagen er al veel levendiger en opgewekter uit. Het telegraafkantoor had het druk met al de telegrammen, die zij ter verzending naar hun vaderland aanboden.

De Engelsen brengen voor de overgrote meerderheid kistjes en pakketten met levensmiddelen mee. Hun regering heeft hen dan ook in de gevangenschap niet in de steek gelaten en hetgeen zij van haar kregen vormde zelfs het hoofdbestanddeel van hun voeding. Van alles zit er in die kistjes: vlees, thee, cakes enzovoort. Toen de eerste Engelsen in Enschede aankwamen waren ze met die voorraden erg kwistig, zodat zij ze in een ogenblik opgedeeld hadden. Een aanmaning tot zuinigheid door onze autoriteiten op strooi- en aanplakbiljetten tot hen gericht heeft echter aan deze "distributie" met het oog op onze eigen voedselvoorziening een

einde gemaakt. De manschappen kunnen hun voedsel nog zelf nodig hebben en enige voorzichtigheid ermee is dus wel geboden.

Het is ook nodig gebleken te zijn, om waarschuwingen te richten tegen oneerlijke geldwisselaars, die uit de grote steden naar Enschede overkwamen om het Duitse geld, dat de krijgsgevangenen bij zich hadden, tegen een "voordelige" koers te wisselen. Daarbij kwamen de ergerlijkste bedriegerijen voor. Ten einde hieraan een einde te maken is in de verschillende fabrieken de gelegenheid opengesteld om hetzij met hulp van een beambte van de fabriek zelf, hetzij door tussenkomst van een bank het vreemde geld te wisselen. Hiervan wordt druk gebruik gemaakt. Het gedrag van de manschappen is over het algemeen goed. De verkoop van sterke drank is te Enschede verboden, dronkenschap behoort dan ook tot de uitzonderingen. Natuurlijk lopen er wel mannen tussen door, die zich toch weten te bedrinken en bovendien hebben zich enkele plotseling voor de dag komende gevallen van zenuwoverspanning of krankzinnigheid voorgedaan, over het algemeen echter is de orde niet verstoord en heeft de politie geen last met al die buitenlanders. Het was echter voor hen en voor de bevolking gewenst, dat zij 's avonds bij donker thuis bleven. Daarom heeft kapitein Henslow in samenwerking met de vertegenwoordiger van het Franse gouvernement te Enschede een mededeling tot de manschappen gericht, waarbij ieder die na 6 uur 's avonds op straat komt, met straf wordt bedreigd.

Nu zitten de manschappen dus 's avonds thuis en om te zorgen, dat ze zich niet vervelen, organiseert de reeds genoemde amusementcommissie met de burgerij bijna elke avond in al de gebouwen, die in gebruik zijn, muziekkuitvoeringen, voordrachten enzovoort.

Pisuisse heeft voor de Fransen en Belgen gezongen, particuliere muziekkorpsen hebben voor hen gespeeld, in een woord er is alles gedaan om te maken, dat de tijd hun niet lang viel. De Enschedese burgerij heeft zich waarlijk niet minder verdienstelijk gemaakt tegenover de buitenlandse militairen dan het gemeentebestuur en de militaire autoriteiten. En men mag gerust zeggen, dat er te Enschede niets onbeproefd is gelaten om hun het verblijf aldaar zo aangenaam mogelijk te doen doorbrengen.

Zaterdag waren er te Enschede omstreeks 1400 vreemde soldaten. In het geheel zijn er thans reeds ongeveer 30.000 door de stad gevoerd en men veronderstelt, dat er nog heel wat zullen komen, vooral zieken en gewonden. Want het vermoeden is, dat de zieken en gewonden, die tot nog toe zijn overgekomen, uit veldlazaretten afkomstig zijn en dat er in de vaste hospitalen nog veel grotere aantallen van veel ernstiger gewonden liggen, die eigenlijk gezegd het eerst voor vervoer naar huis in aanmerking zouden moeten komen. Het is misschien wel zaak, dat men zich daaromtrent zekerheid verschaft. De toestand in Duitsland is thans van die aard, dat men het beste doet er zelf een commissie, eventueel met een hospitaaltrein, op uit sturen.

Ook zou men bij meerdere samenwerking tussen de Nederlandse autoriteiten en het Engelse "hoofdkwartier" hier te lande, volgens ons meer voordeel kunnen trekken van de hulp der Engelse officieren, welke zich thans voor een deel werkloos te Enschede bevinden.

Te Nieuweschans zijn gisterennamiddag drie Belgische en vier Franse krijgsgevangenen over de grens gekomen.

12 december 1918

Krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn dinsdag te voet van een Gronau gekomen 1786 Franse en 12 Italiaanse krijgsgevangenen. Per spoor kwamen nog 1142 Fransen en 82 Belgen, terwijl in de loop van de dag nog 24 Belgen, 2 Italianen, 6 Fransen en 1 Engelsman over de grens kwamen.

Er zijn dinsdag vertrokken: 70 Fransen, 260 Italianen, 20 Engelsen en duizenden Belgen: deze laatsten naar Essen. Een trein met 800 Franse krijgsgevangenen is doorgezonden naar Hengelo.

Gisteren zijn te Vlissingen weer 1100 Franse krijgsgevangenen aangekomen, die met de daar nog vertoevende 900 vanmorgen met het stoomschip Le Nord naar Duinkerken zullen vertrekken.

Aan de grens bij Winterswijk hebben gisteren de Duitsers 129 Russen, Fransen, Belgen en Engelsen tegenhouden.

Krijgsgevangenen.

De Enschede zijn gisteren per spoor 2139 Franse krijgsgevangenen aangekomen, terwijl nog 104 Fransen en 36 Belgen te voet van Gronau kwamen.

13 december 1918

Professor Fredericq is de vorige week in Gent teruggekeerd, waar prof. Pirenne reeds een paar dagen vroeger was aangekomen.

Krijgsgevangenen.

Het kamp Friedrichsfeld ligt op 5 km van Wezel. Bevelhebber in dit kamp was de Duitse generaal Cederholm. Er bevonden zich bij het

sluiten van de wapenstilstand een dertigduizend Fransen, Belgen, Engelsen en ook enkele honderden Serviërs en Italianen bijeen.

Na uit het kamp naar Wezel gemarcheerd te zijn, worden zij op aan de kade aldaar liggende lichterschepen ingeladen. Elk konvooi bestaat uit vier woon- en vier slagschepen, alsmede een keukenschip. Naast elk woonschip is een slaapschip gemeerd en met elk konvooi worden 3000 krijgsgevangenen vervoerd.

Van Wezel gaat het regelrecht over Lobith naar Dordrecht. Daar worden ze nader ingedeeld. De Belgen gaan per spoor naar Antwerpen, de Fransen naar Vlissingen of naar Rotterdam om verder per scheepsgelegenheid hun land te bereiken.

Belgen zijn er thans niet meer in het kamp te Friedrichsfeld. Ook de Duitse officieren hebben dit kamp verlaten en zijn vervangen door Franse adjudant-onderofficieren. Krijgsgevangenen afkomstig uit kampen in Hannover, Munster enzovoort vullen de open plaatsen nu gedeeltelijk in, in afwachting van verder transport.

Belgische geïnterneerden.

Maandag om 6 u 40 's morgens vertrekt van Leeuwarden een extra trein, welke de Belgische geïnterneerden, die nog in afzonderlijke groepen in verschillende plaatsen van deze provincie werkzaam zijn, via Essen naar hun land zal terugvoeren. Te Meppel sluiten de Belgische geïnterneerden uit de provincie Groningen zich bij hen aan.

16 december 1918

Rotterdam – Belgische geïnterneerden.

Hedenvoormiddag om twintig over elf zijn de Belgische geïnterneerden, die tot dusver hier ter stede, te Overschie, Schiedam, Maassluis, aan de Vondelingenplaat, te Woerden, Oudewater, Gouda, Ridderkerk, Krimpen aan de Lek en Papendrecht verblijf hielden, samen ruim 60 officieren en 900 onderofficieren en manschappen, met een Belgische trein van het station Delftse poort hier naar Kapellen in België vertrokken. Allen kwamen bijeen op het stationsemplacement aan de Molenwaterweg. Er heerste zoals te begrijpen is een zeer opgewekte stemming onder hen. Op genoemd emplacement werd ook afscheid genomen van de vrouwen, kinderen en meisjes, die later zullen volgen. De muziek van de Belgische militairen ging ook mee.

Onder de terugkerende officieren zijn luitenant-kolonel De Clercq en vier kapiteins.

Eerste luitenant C. van Hoek maakte de reis tot Essen, vanwaar hij hier terugkeert tot afwikkeling van de lopende zaken betreffende de internering.

Met een extra trein zijn hedenmorgen 500 Belgische geïnterneerde militairen uit Friesland naar Antwerpen vertrokken.

Gisterochtend hebben de Belgische geïnterneerde studenten te Utrecht, die heden zijn vertrokken, hun afscheidsbezoek bij professor Schrynen gebracht, en hun woordvoerder, de heer Louis Robs, betuigde, onder aanbidding van een huldeblijk, dank voor al het genotene met de verzekering, dat zij het gastvrije Nederland nooit zouden vergeten en zo vaak en zo spoedig mogelijk hier zouden terugkeren.

Van zijn kant dankte professor Schrynen voor het in de universiteit en in hem gestelde vertrouwen, en hij drukte de wens uit, dat zij allen krachtig zouden meewerken aan het herstel van de door Nederland zozeer gewaardeerde Belgische beschaving. Als Limburger, zo ging de hoogleraar voort, ben ik in deze tijdsomstandigheden wel enigszins beducht, mijn sympathie voor België uit te spreken, omdat men dan blootstaat aan kwaadwilligheid van bladen als La Metropole, die op Limburgse sympathie en huldebetoon azen, om het als annexatiebetoging te kunnen interpreteren. Wat dit punt betreft, ik hoop, dat gij uw dankbaarheid metterdaad zult weten te tonen, door in uw land teruggekeerd, de lastercampagne van bladen als La Metropole, le Vingtième Siècle en dergelijke tegen te gaan, die onder buitenlandse invloed de toestand van ontspanning, waarin het volk na vier lange oorlogsjaren verkeert, tot hun misdadige doeleinden trachten te gebruiken. Zorg ervoor, dat de voortreffelijke verstandhouding tussen Nederland en België, die ge zelf hebt helpen bevestigen, niet tengevolge van ijverige en egoïstische inblazingen uit den vreemde zou verstoord worden.

Deze woorden vonden de levendigste instemming.

19 december 1918

Gisteren zijn de in Amsterdam geïnterneerde Belgen naar hun land teruggekeerd. Om half acht verzamelden ze zich op het Beursplein, vanwaar ze in optocht met muziek naar het centraal station trokken. Er waren 14 officieren en 1056 minderen. Ze gaan naar Kapellen en mogen van daar uit voor 10 dagen met verlof. Dan moeten zij onder de wapens komen. Kapitein Ameer geleidde de troepen tot de grens.

20 december 1918

Belgische geïnterneerden.

De te Arnhem verblijvende geïnterneerde Belgische militairen, ruim 150, zijn hedenmiddag naar Antwerpen vertrokken. Tevoren waren te Arnhem per extra trein uit verschillende plaatsen van Gelderland ruim 800 geïnteresseerden aangekomen, die samen met de te Arnhem verblijvenden naar België terugkeerden. De gehele trein, uit Belgische wagens bestaande, was met de Belgische vlaggen en mistletoe versierd. Op de wagens stonden allerlei opschriften, waarin dankbaar herinnerd werd aan het verblijf in Nederland. Honderden brachten op het station de Belgen een hartelijk afscheid.

21 december 1918

Belgische geïnterneerden.

Nadat vroeg in de morgen reeds een groot aantal vrouwen en kinderen was vertrokken, zijn hedenmorgen om half elf van het station in Den Haag 700 Belgische geïnterneerden van de interneringsgroepen Den Haag en Wassenaar, waarbij zich te Dordrecht nog enige honderden voegden, per Belgische trein naar hun land teruggekeerd.

Aan het station was een talrijk publiek aanwezig om de vertrekkenden vaarwel te zeggen. Generaal Onnen, chef van de afdeling internering aan het departement van oorlog, en generaal Dossin, militair attaché bij de Belgische legatie in Den Haag, waren er rook.

Het bewakingsdetachement, dat met de trein meeding, stond onder bevel van reserve eerste luitenant Van der Meer, commandant van de interneringsgroep Den Haag, die de geïnterneerden naar Essen begeleidde, om hen daar over te geven aan de Belgische autoriteiten.

Toen de met enkele Belgische vlaggen getooide en van opschriften, die de vreugde over de terugkeer vertolkten, voorziene trein wegreed, weerklonk luid, langdurig gejuich van de vertrekkenden uit het publiek op het perron.

Om 12 u 54 vertrok opnieuw uit Den Haag een trein met een 700-tal geïnterneerden, de nog van de groep Den Haag overgeblevenen en de groep Loosduinen, onder geleide van luitenant Nieuwhoop, van de interneringsgroep Den Haag.

Alle geïnterneerden van de groepen Den Haag, Wassenaar en Loosduinen zijn nu naar hun vaderland teruggekeerd, behalve enkelen, die werkzaam zijn bij de Belgische legatie.

24 december 1918

Belgische geïnterneerden.

Van de Belgische legatie te 's-Gravenhage zijn uitgegaan de volgende berichten "aan de Belgische geïnterneerden en andere personen en de instellingen, die gemachtigd zijn hun diensten te gebruiken":

- a. Geen Belgisch militair (officier, onderofficier of soldaat), die geïnterneerd is geweest, mag zich in Nederland na de 1e januari 1919 bevinden, zonder daartoe gemachtigd te zijn door luitenant-generaal Dowin, militair attaché aan het Belgische gezantschap te 's-Gravenhage. De lijst der militairen,

die deze toestemming zullen hebben bekomen, zal aan de minister van oorlog te Brussel worden overhandigd.

- b. Zonder rekening te houden met de militairen, die ziek zijn of met degenen, wiens vrouwen tijdelijk niet kunnen reizen, worden de militairen, die gemachtigd zijn tijdelijk in Nederland te blijven, in de twee volgende categorieën gerangschikt:
  1. Diegenen, wiens diensten worden gebruikt door het Nederlands militair bestuur, het gezantschap of de consulaten van België, de Belgische liefdadigheidswerken of instellingen.
  2. Diegenen, wiens diensten worden gebruikt door het gezantschap of de consulaten der geallieerden of bevriende mogendheden, de instelling voor hospitalisatie der Franse kinderen, de dienst der Franse vluchtelingen van het kamp Zeist en de anonieme maatschappij Jouret en Speltinck.
- c. militairen der eerste categorie, inclusief de zieken en diegenen, wiens vrouwen tijdelijk niet kunnen reizen, zullen de Belgische vergoedingen, soldij en indemniteiten ontvangen. De militairen der tweede categorie zullen geen militaire vergoeding van de Belgische regering ontvangen. Dientengevolge moeten de personen of instellingen, die van de diensten van deze militairen gebruik maken, de nodige middelen van bestaan aan deze militairen verschaffen. De familieleden der militairen, die in Nederland blijven en geen militaire vergoeding bekomen, genieten verder de door de wetten van 27 september 1916 van 20 maart 1917 voorziene vergoeding.

Om te vermijden, dat de te hunner beschikking gebleven militairen bij hun vertrek naar België moeilijkheden ondervinden, en om aan de families van deze militairen de betaling van hun vergoedingen te verzekeren, worden de personen en de instellingen, die van de diensten van deze militairen gebruik maken, verzocht aanstonds, en in ieder geval voor de 28^e december 1918, generaal Dossin de in drie

exemplaren opgemaakte lijst van alle militairen, die zij nog na de 1^e januari wensden te behouden, te zenden. Deze lijst, die aan het hoofd de naam van de werkgever (persoon of instelling) moet dragen, zal moeten bevatten: de naam en de voornaam van de militair, zijn regiment of eenheid, zijn militieklasse en zijn inschrijvingsnummer. Zodra een persoon of een instelling de diensten van een of van alle tot zijn beschikking gebleven militairen niet meer wenst te gebruiken, moeten zij dit ter kennis brengen van generaal Dossin, met opgave van de datum, tot welke deze militair(en) in hun dienst zullen zijn.

- d. Ieder militair, die in Nederland na de 31^e december 1918 zal blijven, moet zich dadelijk laten inschrijven, welke inschrijving, voor degenen, die te 's-Gravenhage of omstreken verblijven, per brief aan het gezantschap, en voor de overigen aan het consulaat van hun verblijfplaats kan geschieden. Hierbij moeten alle inlichtingen worden verstrekt, welke ook in bovenbedoelde lijst vervat moeten zijn, terwijl bovendien de naam en het adres van de werkgever opgegeven moeten worden.H

Het gezantschap en de consulaten zullen deze militairen op een bijzondere lijst inschrijven; iedere inschrijving zal ter kennis van generaal Dossin gebracht worden.

- e. Iedere geïnterneerde, die in Nederland blijft, zal niet naar België kunnen vertrekken zonder marsorder van generaal Dossin. Indien de militairen zonder toestemming in Nederland zijn gebleven, moet deze marsorder de opmerking dragen: in Nederland gebleven zonder toestemming.

Derhalve moet ieder militair zich dadelijk de zekerheid verschaffen, dat de persoon of instelling, die van zijn diensten gebruik maakt, die in de c. bedoelde lijst aan generaal Dossin heeft toegezonden en van deze toestemming heeft gekregen om hem na de 1^e januari 1919 in dienst te houden.

Naar aanleiding van geruchten, als zouden de Nederlandse militairen, die de Belgen naar hun vaderland begeleiden, daar minder welwillend zijn behandeld, heeft een berichtgever van het Handelsblad zich om inlichtingen gewend tot een der leiders van het transport, dat dezer dagen langs Deventer, Zutphen, Dieren, Arnhem, Nijmegen en Den Bosch naar België vertrok.

"Zolang we nog op Nederlands grondgebied waren", deelde deze berichtgeving mede, "ging alles goed. De Belgen, die aan de verschillende stations werden ingenomen, zagen zich door de Hollanders uitgeleide doen, en werden levendig toegejuicht.

De ontvangst, die ons, Hollanders, echter in België te beurt viel, verschilde van dit uitgeleide der Belgen door de Hollanders, als de dag van de nacht.

In Essen moesten wij het transport afleveren. Hun blijdschap, dat het eenmaal zover was, uitten onze reisgenoten door een hartgrondig: "goddank, nu zijn we eindelijk van die kaaskoppen af!"

Dit was echter nog maar een voorproefje van de ontvangst, die ons in de stad zou ten deel vallen. Ons verschijnen in de straten gaf aanleiding tot een algemeen gejuif en gescheld en van alle kanten overlaadde het plebs, dat een zeer vijandige houding aannam, en zich zelfs niet ontzag, nu en dan met stenen te gooien, ons met schimp en hoon. Ikzelf werd door een straatklinker aan de elleboog licht gewond. Ergerlijk was het, dat de politie volkomen werkloos bleef, terwijl wij geen minuut met rust werden gelaten en het sarren van het publiek ons bloed aan het gisten bracht.

"In een goederenwagon moesten wij de terugreis ondernemen. Toen wij daartegen bij de stationschef te Essen bezwaar maakten, kregen we te horen: "jullie mogen blij zijn, dat je meekomt!"

De zegsman van de berichtgever wist, dat het leiders van vroeger vertrokken transporten niet anders vergaan was.

30 december 1918

Krijgsgevangenen.

Aan de mededelingen omtrent de werkzaamheden van de commissie tot repatriëring van krijgsgevangenen der geallieerden over Nederland, welke de 10^e november aanvingen, wordt ontleend, dat de aanvoer uit Duitsland, wegens de ongeregelde toestanden, die daar heersen, en ondanks de volledige medewerking der wapenstilstandscommissie te Spa, zeer ongeregeld was, zowel per spoor als per boot. Ook de afvoer was zeer ongeregeld, door het gebrek aan scheepsgelegenheid en de gebrekkige spoorverbinding naar België. In het tijdvak van 26 november tot 24 december varieerde de dagelijkse aanvoer van 315 tot 9996 en de dagelijkse afvoer van 1253 tot 12.302. Het aantal krijgsgevangenen, dat in een dag in Nederland moest worden ondergebracht, wisselde in hetzelfde tijdvak af van 17.151 tot 30.462. De gezondheidstoestand der krijgsgevangenen valt over het algemeen mee. Besmettelijke ziekten komen zo goed als niet voor. Wel zijn verschillende krijgsgevangenen behept met luizen.

Tot en met 25 december zijn in ons land binnengekomen 145.558 krijgsgevangenen, van wie 8387 Belgen, 38.059 Engelsen, 81.355 Fransen, 6173 Italianen, 3983 Portugezen, 6336 Russen, 823 Serviërs, 15 Japanners, 119 Amerikanen, 10 Roemeniërs; afgevoerd zijn 37.290 Engelsen, 35.836 Fransen, 1980 Italianen, 119 Amerikanen, 91 Portugezen, 8143 Belgen en 130 Serviërs. Uit Rotterdam werden afgevoerd 37.290 Engelsen, 35.836 Fransen, 80 Portugezen, 1800 Italianen, 130 Serviërs en 119 Amerikanen. Uit

Vlissingen 84.874 Fransen. De overigen, meest Belgen, zijn per trein of boot naar Antwerpen gevoerd.

Grensconcentratiekampen zijn ingericht te Maastricht, Sittard, Venlo, Nijmegen, Zevenaar, Winschoten en Enschede, afvoerdepots te Rotterdam, Dordrecht en Vlissingen. Verder zijn voor de verschillende nationaliteiten in het binnenland enige tijdelijke krijgsgevangenenkampen ingericht.

Hoelang de toevloed nog zal duren, is niet te voorspellen. Het is echter zeer goed mogelijk, dat wij nog maar aan de helft zijn van het totale aantal.